

ICOM Suomen komitea ry
Eero Ehanti
Lönnrotinkatu 23 A 13
00120 Helsinki
040 706 9425
eero.ehanti@kansallismuseo.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö
OKM/32/040/2015

Helsinki,
30.6.2017

Lausunto
ehdotuksesta
museopoliittiseksi
ohjelmaksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa työryhmän ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi. Museopoliittista ohjelmaa valmistelleen työryhmän tavoitteena oli linjata museoalan visio, arvot ja keskeiset menestystekijät vuoteen 2030. ICOM Suomen hallitus on tutustunut ehdotukseen. Lausunnossamme esitämme huomioitamme ICOM Suomen komitean näkökulmasta. Tarkastelemme lausuntoa erityisesti Kansainvälisen museoneuvosto ICOMin eettisen ohjeistuksen, museoalan ammattilaisten kansainvälisen yhteistyön ja suomalaisen museoammattillisen työn näkyvyyden lisäämisen näkökulmasta.

Ohjelman kehittämiskokonaisuudet ovat harkittuja. Ne ovat tarpeeksi yleisellä tasolla ja ne kattavat museotoiminnan kirjon. Visio on kunnianhimoinen, kuten kuuluukin olla, ja se asettaa fokuksen eurooppalaiselle tasolle, jossa suomalaiset museot nähdään kärkikastissa. Hyvä näin, mutta paikoitellen ehdotusta lukiessa tulee mieleen, että laajemminkin voisi suomalaista museo-osaamista markkinoida. Edustamamme ICOMin piirissä suomalainen museoala näyttäytyy suorastaan edelläkävijänä maailmassa, jossa on korkeaa osaamista, kansainvälistä aktiivisuutta ja toimivaa yhteistyötä kansallisten toimijoiden kesken.

Arvot on valittu hyvin. Siellä, samoin kuin useissa kohdissa myöhemmin, puhutaan yhteisöllisyydestä ja vuorovaikutteisuudesta, joiden osalta todetaan aivan oikein, että ihmiset ja yhteisöt haluavat osallistua kulttuuriperinnön määrittelyyn ja vaalimiseen. Tämä on tärkeää ja jotakin, jota pitää hyödyntää, kuten todisteli parin vuoden takaisilla Museoalan teemapäivillä Smithsonianin Michael Edson kuvaillessaan suuren yleisön olevan pitkältä hyödyntämätöntä ”pimeää energiaa”, jonka voima pitäisi saada kanavoitua yhteiseen hyvään. Yhteisöllisyyden korostaminen on siis aivan oikea suunta, joskin tässä on muistettava ihmisten luottamus instituutioiden ammattitaitoon ja osaamiseen. Museoilta odotetaan johtavaa asiantuntijuutta kulttuuriperinnön saralla ja sitä on uskallettava antaa, myös kuulematta yhteisöjen näkemyksiä. Museoissa oleva osaaminen ja ymmärrys ovat todella korkeaa tasoa eikä niitä saa päästää rapautumaan eikä lipsumaan muille vähemmän kompetenteille toimijoille.

Tämä liittyy osittain niinkään arvoissa mainittuihin luotettavuuteen ja jatkuvuuteen. Museoihin ja museoammattilaisiin pitää pystyä luottamaan, sekä ammattikunnan sisäisesti että ulkoisesti yleisöön päin. Tässä yhteydessä mainitaan aivan oikein yhteinen ammattietiikka, joka takaa ammattikunnan sisäisen yhtenäisyyden ja luottamuksen ulospäin. Suomen kohdalla tämä ammattietiikka tarkoittaa edustamamme ICOMin julkaisemia museoettisiä ohjeita, jonka voisi hyvin mainita ohjelmassa. Kyseinen etiikkakoodisto on varsin tuttu kotimaan museokentällä

johtuen mm siitä, että viime vuosina olemme herätelleet hyvää keskustelua sen uusimisesta.

Moniäänisyys ja demokraattisuus samoin tuodaan ilmi jo arvoissa, kuten hyvä onkin, koska mieluummin edistämme tällaisia yleismaallisia arvoja kuin jotakin tiettyä kansallista agenda. Mutta kun ehdotuksessa kirjoitetaan, että kulttuuriperinnön pitäisi olla yhdenvertaisesti saavutettavissa, mieleen hiipii epäily. Voiko sellaista ikinä saavuttaa? Jotkut kohteet vaan eivät voi olla liikuntarajoitteisten saavutettavissa.

Viimeiset mainitut arvot ovat rohkeus ja ennakkoluulottomuus, joista ei voi olla muuta kuin samaa mieltä. Museoiden pitää reagoida maailmaan sellaisena kuin se vastaan tulee, siinäkin tapauksessa, että kehityskulut ovat aivan erilaisia kuin vaikkapa tässä ehdotuksessa on kuvattu. Museoiden muuttuva toimintaympäristö –luvussa nimittäin kuvataan pitkälti nykytilaa, joka edelläkävijämuseoissa on ollut vallalla jo 2010-luvun ajan. Ehdotuksessa mainitut muutostekijät ovat tuttuja trendejä mm. 2014 julkaistuista valtioneuvoston tulevaisuus selvityksistä, joten hiljaisiin signaaleihin ja mahdollisiin jokereihin, jotka voisivat muuttaa tässä visioitua kehityskulkua, ei ole paneuduttu. Toki on niin, että tällaisia ”mustia joutsenia”, kuten Nassim Nicholas Taleb täysin ennakoimattomia tapahtumia kuvasi, on hyvin vaikea ennalta nähdä.

Kohtaamisia ja kumppanuuksia käsiteltäessä museoiden mainitaan tuottavan sekä sosiaalista että taloudellista hyvinvointia. Hyvä että jälkimmäinenkin mainitaan, koska museot todella tuottavat muutakin kuin aineetonta hyötyä, kuten parin vuoden takainen ”Museoiden taloudellinen vaikuttavuus” –selvitys osoitti. Tätä sanomaa pitää viedä eteenpäin, jotta museot nähdään yhteiskunnassa kannattavina sijoituksina. Tässä korostuu myös yhteistyö ja verkostoituminen, joiden tärkeyttä ehdotuksessa kovasti korostetaan, sekä alan sisäisesti, että ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Jälkimmäisen kaltainen yhteistyö tosiaan on tarpeen ennen kaikkea asioissa, jotka eivät ole perinteisesti museoihmisten ydinosaamista mutta joiden tärkeys joka tapauksessa korostuu lähivuosina. Selkein esimerkki tästä ovat digitaaliset esitystavat, joiden merkittävyyttä ehdotus aivan oikein korostaa. 3D, virtuaalitodellisuus ja lisätty todellisuus nousevat, halusimme sitä tai emme, joten valmistautuminen kannattaa. Ulkoista osaamista tarvitaan näissä asioissa, joiden osaamista löytyy esimerkiksi peliteollisuuden puolelta.

Alan sisäisen yhteistyön puolella kiinnitimme huomioita ehdotuksessa ajoittain esiintyvää vanhaan kahtiajakoon kokoelma- ja näyttelytyön välillä. Tällaisesta siiloutumisesta kannattaa pyrkiä eroon. ICOMin edustajina haluamme myös korostaa kansainvälisen verkostoitumisen tärkeyttä. Suomalaiset ovat jo arvostettu ja aktiivinen osa ICOMin kansainvälistä verkostoa, joka tarjoaa helpon väylän kansainväliseen osallistumiseen ja koulutukseen. Verkosto toimii molempiin suuntiin, sillä sen kautta myös kotimainen museo-osaaminen löytää tiensä maailmalle, jos museot niin haluavat. Museoita tulee rohkaista käyttämään olemassa olevia verkostoja kansainvälistymiseen. ICOM Suomen komitea esimerkiksi tukee suomalaisten museoammattilaisten aktiivista osallistumista ICOMin kansainvälisten komiteoiden toimintaan hallitusten jäsenenä, konferenssien järjestäjinä, kouluttajina ja puhujina.

Yhteistyö leviää myös museoalan ulkopuolelle. Osaava ja oppiva museoala – luvussa mainitaan, että museo-osaamista pitäisi hyödyntää muuallakin yhteiskunnassa. Näin juuri. me museoihmiset osaamme jo hakeutua muiden asiantuntijoiden pariin syventäessämme museosisältöjä, mutta ymmärtävätkö muut hyödyntää sitä potentiaalia, jota museot saattaisivat tarjota erilaisissa yhteyksissä? Osaamistamme pitäisi tosiaan markkinoida.

Siihen ehdotus paneutuukin patistaessaan museoita kehittämään myytäviä palveluita ja kehittämään luovasti ansaintalogiikkaansa. Tämä on oikein, mutta lievässä riskinä on perustyon kärsiminen. Jos resursseja on suunnattava ulospäin myytäviin palveluihin, ne on ensinnäkin tehtävä mahdollisiksi perustyon, vaikkapa omien kokoelmien vaalimisen, kärsimättä, ja ne on suunniteltava niin, että omat resurssit lisääntyvät. Tämä ei ole helppoa, kun samalla on varmistettava, että omat kokoelmat ovat mahdollisimman laajasti esillä ja käytössä.

Erinomaista, että esityksessä todetaan museokokoelmien oleva yhteistä kulttuurista pääomaa, joka tulee menneiltä polvilta, elää ja kehittyy tässä päivässä ja siirtyy tulevien sukupolvien hyödynnettäväksi. Tämä on hienosti muotoiltu. Ennen korostettiin lähinnä tulevien sukupolvien tärkeyttä, tässä vaaditaan, että meidänkin sukupolvemme pitää päästä hyödyntämään kulttuuriperintöä.

Ehdotuksessa puhutaan myös mainiosti ”kokoelmien hyödyntämisestä ajankohtaisena ja innostavana resurssina”. Tässä aukeaa mahdollisuus monipuoliseen hyödyntämiseen aivan uusin tavoin, myös sellaisin, jotka eivät välttämättä ole museotyöntekijöille tuttuja. Tästä päästään kokoelmien digitaaliseen hyödyntämiseen, josta ehdotuksessa puhutaan paljon. Se tosiaan on aivan olennainen kehityskulku, jonka sivuuttaminen nykypäivän museotyössä on täysin mahdotonta. Muutos voi olla merkittävämpi kuin aavistetaankaan. Nuorille diginatiiveille ruudulta koettu elämys voi olla aivan yhtä aito ja merkittävä kuin museossa esillä oleva autenttinen esine vanhemmille ihmisille. Esityksessä aivan oikein todetaan, että ”mikäli museot eivät näy digitaalisessa ympäristössä, käyttäjät löytävät muita kuluttamisen ja osallistumisen tapoja”.

Kokoelmien käyttöön liittyy myös tutkimus, jonka tärkeyttä ehdotus korostaa. Museoiden kokoelmat tosiaan ovat tutkimuksen primääriaineistoa ja niitä pitää kohdella sellaisina, kuten ICOMin eettiset säännötkin muistuttavat. Mutta tutkimuksen tärkeydestä puhuttaessa on muistettava, että se vaatii aina resursseja, sekä tutkimuksen toteuttajalta että sen mahdollistavalta museolta, jonka kokoelmista tutkimuskohteet saattavat tulla. Esineiden esille otto, käsittely, kuvauksissa avustaminen yms vaativat aikaa, joka saattaa olla poissa muusta työstä. Tutkimukselle on luotava hyvät edellytykset, muutoin tuloksia ei synny. Erinomaista siis, että ehdotus korostaa tutkimuksen tärkeyttä.

Kokoelmien käyttöön liittyvät myös konservointinäkökulmat. Erinomaista, että ennaltaehkäisevän konservoinnin tärkeys tiedostetaan, koska ilman kunnollisia olosuhteita mitkään aktiiviset toimenpiteet eivät ole hyödyksi. Konservattorit tuntevat materiaalit ja heidän asiantuntemustaan pitää käyttää esineiden näytteille asetusta ja säilytysolosuhteita suunniteltaessa. Toimenpide-ehdotuksissa voisi aivan hyvin olla maininta, että museoiden tulisi varmistaa, että käytettävissä on riittävä ymmärrys kokoelmien säilytyksestä ja konservoinnista. Konservointiin liittyy myös huolellinen dokumentointi, jonka tärkeyttä myös ICOM korostaa. Huolellinen

dokumentointi on ohittamaton osa hyvää kokoelmahallintaa ja mahdollistaa myös esimerkiksi salakuljetettujen esineiden tunnistamisen.

Digitaalisuuden kohdalla mainitaan kansalliset ja kansainväliset standardit, joiden noudattaminen tosiaan on ensi arvoisen tärkeää, jotta digitoitu aineisto pysyy käytettävissä ja saavutettavissa, nyt ja tulevaisuudessa. Tässä on syytä mainita, että standardeja on kulttuuriperintöalan saralla muitakin. Suomen standardisoimisliiton alla kokoontuu eurooppalaisten kulttuuriperinnön CEN-standardien kehittämisen seurantaryhmä, jossa ICOM Suomen komiteallakin on edustus. Kyseisessä ryhmässä kommentoidaan ja tuodaan Suomeen muun muassa näyttelyihin, säilytystiloihin, museorakennuksiin ja tutkimusmenetelmiin liittyviä standardeja, joiden merkitys varmasti korostuu tulevaisuudessa muun muassa kansainvälisten näyttelylajien kohdalla.

Helsingissä 30.6.2017

ICOM Suomen komitea ry
Eero Ehanti, puheenjohtaja